

Sendikalar nasıl doğdu? Günümüze kadar nasıl geldi?
Kapitalizm yaşamak için emek gücünü ücret karşılığında sermaye sahibine satmak zorunda kalan işçi sınıfının tarih sahnesine çıktığı sistemdir. İşçiler ortak sorunlarına çözüm bulmak amacıyla bir araya geldiler, önceleri dayanışma dernekleri, yardım sandıkları kurmaya başladılar. İşçi sayısının artmasıyla birlikte bu örgütler, ücret ödemesi, çalışma koşullarının iyileştirilmesi gibi işyerlerinin sorunları ile ilgilenmek durumunda kaldılar. Nihayet ücretlerin yükseltilmesi, çalışma sürelerinin ve genel olarak çalışma koşullarının iyileştirilmesi talepleri bu örgütlerin temel gündem maddeleri durumuna geldi. Bu örgütler sermaye sınıfları ve siyasal iktidarlar tarafından hiçbir zaman onaylanmadı, eylemleri

bastırıldı. Örneğin İngiltere’de işçiler arasındaki örgütlenmeler 14. yüzyılda başladı. Sermaye sahipleri de bu örgütlenmeleri engellemek için iktidarlarının bütün olanaklarını kullandılar; yasaklamalar ve engellemeler yüzyıllar boyunca sürdü. 18. yüzyılda yaşanan sanayi devrimini izleyen dönemde sanayi proletaryasının doğmasıyla birlikte örgütler hızla yayıldı, üye sayıları hızla arttı. İşçiler uzun mücadeleleri sonunda sendika adını verdikleri örgütleri 19. yüzyılın sonlarında yasal dayanağa kavuşturdular. Bugünkü anlamıyla sendikalar modern sanayinin ürünüdür. Gelişmelere İngiltere öncülük etmiş, 1825’te sendikalar üzerindeki yasaklar kısa bir süre için kalkmış, en sonunda sendikal örgütlenme hakkı 1871’de yasallaştırılmıştır.

Örgütlenme Fransa'da da benzer bir seyir izlemiştir. Orta Çağ'da dayanışma örgütleri, loncalar şeklinde ortaya çıkan örgütler 1830'larda sendikalara dönüşmüşlerdir. 1831'de Lyon dokuma işçilerinin grevi, işçilerin gücünü ortaya koyan tarihi bir eylem olmuştur. Paris Komünü'nden sonra ciddi baskılara hedef olan sendikalar 1880'lerde yasal dayanağa kavuşmuşlardır. Bu arada 1789 Fransız Devrimi'nin hemen sonrasında burjuvazinin bütün işçi örgütlerini yasaklamış olması işçi sınıfının mücadelesinin boyutlarını göstermektedir. Sendikalar 19. yüzyılın ortalarından başlayarak bütün ülkelerde, o ülkelerin kapitalist gelişme sürecine bağlı olarak kurulup işçi sınıfının mücadelesinde yerlerini aldılar. Sendikalar ve işçi sınıfının çeşitli örgütleri Avrupa'da diğer ülkelerin örgütleriyle bir araya gelerek 1864'de 1. Enternasyonal'i kurdular. Paris Komünü'nden sonra maruz kalınan baskılar nedeniyle 1. Enternasyonal ABD'ye taşındı ve 1876'da lağvedildi. Sendikaların yeniden hareketlenmesiyle 1889'da 2. Enternasyonal kuruldu. Sendikal hareket 1. Dünya Savaşı'na kadar gelişmesini sürdürdü. Bu dönemdeki işçi eylemlerinden en önemlilerinden birisi 1 Mayıs 1886 tarihinde ABD'de Chicago'da işçilerin özellikle 8 saatlik işgünü talebiyle yaptığı grevdir. Eylem şiddetle bastırıldı, birçok işçi yaşamını yitirdi. Bu eylem 1 Mayıs'ı dünya emekçi sınıflarına armağan etti. 1. Dünya Savaşı uluslararası sendika harekette bölünmelere yol açtı; 2. Enternasyonal de savaşa karşı tutum farklılıkları nedeniyle dağıldı. Örneğin Fransız CGT yaklaşmakta olan savaşın emperyalist devletler arasındaki çıkar çatışmasından kaynaklandığı gerekçesiyle savaşa karşı genel grev örgütledi. Ekim Devrimi sendikal alanı büyük ölçüde etkiledi. Savaş

sonrasında sendikalar önemli hakların elde edilmesine ve yasallaşmasına katkıda bulundular. 2. Dünya Savaşı'nda faşizme karşı mücadelede işçi sınıfı ve örgütleri belirleyici oldu.

Sendikal hareketin esas gelişmesi kapitalizmin altın çağı olarak adlandırılan, 2. Dünya Savaşı ile 1980 arasındaki dönemdedir. Faşizmin yenilmesinde sosyalist ülkelerin belirleyici rolleri 1945'te Dünya Sendikalar Federasyonu'nun kurulmasında kendisini hissettirdi. Federasyon hem kapitalist hem de sosyalist ülkelerdeki sendikaları aynı uluslararası örgütün çatısı altında toplama başarısı gösterdi. Ancak emperyalizm sosyalizme karşı savaş başlatmakta gecikmedi. Emperyalizmin liderliğini üstlenen ABD, bu tarihten itibaren sendikal alana da müdahale etti ve 1948'de Uluslararası Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu kuruldu.

Sosyalist sistem içindeki işçi sınıfının elde ettiği haklar ve eriştiği refah düzeyi bütün sendikaları derinden etkiledi ve kapitalist ülkelerdeki mücadelelerinde işçilere güç kattı. Kapitalist sistem refah devleti, sosyal devlet, tam istihdam gibi adlarla anılan politikaları yürürlüğe koymak zorunda kaldı.

Bu dönem 1970'lerin ortasındaki krize kadar sürdü. Kapitalizmin krizi ile birlikte temel bir politika değişikliği meydana geldi ve neoliberal politikalar uygulamaya koyuldu. Bu politikalar ile bir bütün olarak sermaye sınıfının kârlarını arttırmak, dolayısıyla işçi sınıfının ücretlerini düşürmek hedeflendi. Bu doğrultuda istihdamın esnekleştirilmesi ve kuralılaştırılması, taşeronlaştırma, ticarileştirme/özelleştirme vb. uygulamalar başlatıldı.

Bu programın hayata geçirilmesi için öncelikle işçi sınıfının direnme gücünü azaltmak, örgütlülüğünü zayıflatmak gerekiyordu. Bizde 12 Eylül darbesinin temel amaçlarından birisi bu idi. İngiltere'de 1980'lerin ortasında madenciler grevinin şiddetle bastırılmasının da amacı bu idi. Sermaye iktidarları amaçlarına büyük ölçüde ulaştılar: Her bir ülkenin kendi içindeki sınıflar arası güç dengesine göre değişen boyutlarda 1980'lerden itibaren ücretler düşmeye, sosyal haklar yok olmaya başladı.

Sosyalist sistemin dağılma sürecine girmesi ve dağılması sermaye sınıflarının saldırısını arttırdı. Sosyalist sistemin zayıflaması, emperyalist sömürü sayesinde beslenen emperyalist ülkelerdeki işçi sınıfı aristokrasisinin sendikaları düzen içinde tutan etkisiyle, işçi sınıfı bu saldırıya sendikal alanda da, siyasi alanda da yanıt veremedi.

Sendikaların işlevleri ve görevleri nelerdir?

Sendikaların geçmişi kısaca bu hattı izledi. Özetle sendikalar başlangıçta işçilerin, çalışma yaşamına ilişkin sorunlarını çözmek, ortak çıkarlarını ve haklarını korumak ve geliştirmek için kurdukları örgütlerdir. Bu nedenle de sermaye sahipleri ile işçiler arasında sendikaların taraf oldukları bir mücadele sürüp gitmektedir. Sorunların başında ücretler gelmektedir. Kapitalist sistem içinde ücret ve kârlar arasında ters bir ilişki vardır: Üretkenlik aynıyken ücretler artarsa kâr azalır, ücretler düşerse kâr yükselir. Ücretlerin arttırılması mücadelesi işyerleriyle sınırlı kalmamış, sektörler hatta ulusal ölçekte sürmüştür.

Temel sorunların bir başkası çalışma süreleridir. Bilindiği gibi uzun çalışma süreleri sömürünün temel yöntemlerinden birisidir [Ders 3: Sömürü nedir? İşçiler nasıl sömürülür?]. Sendikaların temel mücadele konularından birisi çalışma sürelerinin sınırlandırılması olmuştur. Bu konu 1 Mayıs mücadelesinde görüldüğü gibi hızla işyerleri sınırlarının ötesine geçmiş ve kısa sürede ulusal düzeyde yasal düzenlemelere konu olmuştur. Ancak sermaye sınıfı işçi sınıfını baskı altında tutarak bu süreyi arttırma yollarını zorlamıştır.

Bu temel iki konunun yanı sıra işyerinin sağlık ve iş güvenliği koşulları, dinlenme süreleri, istihdam koşulları, vb. günlük konular sendikaların olağan gündemlerini oluştururlar. Bu mücadele ekonomik mücadele olarak da adlandırılır ve temel konusu işgücünün işçi açısından daha elverişli koşullarda satılmasını sağlamaktır.¹ Sendikaların istemlerini yaşama geçirmesinde en önemli araçları toplu iş sözleşmeleridir. Bu sözleşmelerle mevcut

yasal düzenlemeler çerçevesinde ücret, ücret sistemi, istihdam ve çalışma koşulları, sendikaların konumları gibi konular belli bir süre için belirlenir. İşçiler gerek sözleşme görüşmelerindeki, gerek toplu sözleşme döneminde ortaya çıkan anlaşmazlıklardaki taleplerini çok farklı eylemlerle desteklerler. Bu eylemlerin en önemlisi ve bir sendikayı işçi haklarını savunan diğer derneklerden farklı kılan işçilerin grev hakkıdır.

Grev hakkı da başlangıçta dar anlamda toplu sözleşmelere bağlanırken, daha sonra bu kısıtlamadan kurtulmuştur. Bugün modern anlamda grev ekonomik, siyasal ve toplumsal bir nedenle işçilerin üretime ara vermesi eylemidir. Aslında grev hakkının kapsamı söz konusu ülkede işçi sınıfının gücü, dolayısıyla burjuva demokrasisinin sınırları hakkında önemli bir ölçüttür. Toplu iş sözleşmesi süreci dışında hak grevi, dayanışma grevi, genel grev gibi eylemler işçi sınıfının mücadelesinin önemli araçlarıdır.

Bu işlevlerin yerine getirilmesindeki temel güç işçilerin birliğinden doğan güçtür. Bunu olumsuz etkileyen faktör olarak işçilerin sınıf içi rekabetini unutmamak gerekiyor. Özellikle kriz dönemlerinde artan rekabet ancak sınıf bilinci ile aşılabilmektedir ve sendikaların sınıf bilincinin gelişmesinde önemli bir rolleri olmuştur. Sendikalar her şeyden önce bireysel sözleşme yerine toplu sözleşmeyi gündeme getirirler. İşçilerin sermaye sahibi ile karşı karşıya gelmeleri sınıf bilincinin gelişmesi için önemli bir ortamdır.²

Ancak bu bilincin yerleşmesi sınıf siyasetinin varlığına bağlıdır.

Özetle sendikalar işçilerin, giderek sınıfın tümünün çıkarlarını savunmak amacıyla sadece patronlarla değil, onların iktidarlarıyla da mücadele etmek durumunda kalmışlardır. Güncel sorunların sınırlarını aşan, yasal, anayasal düzenlemelerin yapılmasına yönelik mücadelelerde sendikalar siyasi iktidarlara karşı karşıya gelmişlerdir. Bu mücadele aynı zamanda bir iktidar mücadelesidir ve sendikalar sınıfın mücadele geleneğinin güçlü olduğu ülkelerde sosyalist, komünist partileri desteklemişlerdir. Bizde egemen sınıflar mücadelecisi sendikal hareketi geriletmek için işveren-patron sendikacılığı, sarı sendikacılık gibi önlemlerin yanı sıra açık ideolojik yapılanmaları desteklemiştir.

Sendikalar sosyalist siyasetli olur mu?

Sendikaların tarihsel gelişmelerinde de görüldüğü gibi, patronların ve iktidarlarının sınıf bilincinin gelişmesini

engellemek için her türlü önlemi almaya açık oldukları görülmektedir. Bu önlemler şiddetten sarı sendikacılığa, partiler üstü sendikacılıktan sosyal ortaklık veya sosyal diyalog anlayışlarına kadar gitmektedir. Sosyalistlere göre ise sendikaların sadece ücretleri yükseltme ve genel olarak çalışma koşullarını iyileştirme mücadelesi yeterli değildir; sendikalar nihai hedef olarak ücretlilik sistemini ortadan kaldırmak için de mücadele etmelidirler.³

Bu mücadele olmadan, sendikaların vazgeçilmez görevleri olan işçilerin çalışma koşullarını iyileştirme görevlerini bile yapmaları zordur. Nitekim sermaye sınıfının neoliberal politikalarını hayata geçirebilmek amacıyla işçi sınıfına karşı toplu bir saldırıya geçmesine karşı yeterli bir yanıt verilemedi. Saldırının amacı tekellerin kâr oranlarını yükseltmekti. Başka bir deyişle amaç ücretlerin düşürülmesi ve elbette ki işçi sınıfının yüzlerce yıllık, özellikle de 2. Dünya Savaşı sonrasındaki mücadelesiyle elde ettiği, örneğin bedelsiz sağlık ve eğitim, devlet güvence ve desteğindeki sosyal güvenlik, ücretli izin gibi haklarının geri alınmasıydı.

Sendikaların çoğunluğu bu olguyu göremediler. Sendikalar ücret sendikacılığının bile neoliberal politikaların hedefinde olduğunu görmediler; saldırıyı geçiştirmeye çalıştılar. Sendikaların, bilinçli ya da bilinçsiz olarak kendi varlık nedenlerine sırt çevirmeleri,

saldırının anlamını, kapsamını ve boyutunu göz ardı etmeleriyle başlamaktadır. Bunun devamı olarak, ücretlerin düşürülmesi için sermaye sınıfının en önemli silahının sınıf içi rekabet olduğu bilinirken, sendikalar örneğin işsizliğin gerçek nedenini veya sınıfın bölünmesini yaygınlaştıran ve derinleştiren esnek istihdamı da görmezlikten gelmişlerdir. Özelleştirmelerde iş işten geçene kadar aynı aymazlık sürmüştür. Bütün bu tepkisizlik, emperyalist ülkelerde emperyalist sömürünün etkisiyle oluşan işçi sınıfı aristokrasisinin düzen içi sendika anlayışından beslenmiştir.⁴

İşçi sınıfının tarihi misyonu sınıfın örgütlülüğünü gerektirmektedir. Sendikalar bu misyona uygun bir anlayışa, programa, yapılanmaya kavuşturulmak zorundadır.⁵ TKP ve Yurtsever Cephe'nin birlikte düzenledikleri 2010 İşçi Kurultayı bu konuda şu kararı almıştır: "... Bugünkü yasal mevzuatı reddeden, sınıfın birliğini hedefleyen, işçi sınıfının değişik katmanları arasındaki farklılıkları siyasal mücadelenin yardımıyla aşmaya çalışan, ekonomik mücadele ile siyasal mücadele arasındaki ilişkiyi dünya ve Türkiye'nin bugünkü koşullarını hesaba katarak yeniden kuran örgütlenmeler yaratmak, sendikal başlık olmaksızın gerçekleşemez, sendikal başlığa hapsolarak hiç yerine getirilemez"⁶.

1 "İktisadi savaşım, işçilerin, işgüçlerini daha elverişli koşullarda satmak için, çalışma koşullarını, yaşam koşullarını, iyileştirmek için, işverenlere karşı kolektif savaşımdır. Bu savaşım, zorunlu olarak, sendikal bir savaşımdır, çünkü çalışma koşulları farklı meslek dallarında büyük farklılıklar gösterir ve bu yüzden de bu koşulların iyileştirilmesi uğruna savaşım, ancak meslek örgütü temeli üzerinde yürütülebilir (Batılı ülkelerde sendikalar aracılığıyla, Rusya'da geçici meslek birlikleri ve bildiriler vb. aracılığıyla)." (Lenin, Ne Yapmalı, Sol Yayınları, 7. Baskı, 2008, s.70-71).

2 "Tek tek bireyler, ancak başka bir sınıfa karşı ortak bir mücadele yürütmek zorunda oldukça bir sınıf meydana getirirler; bunun dışında rekabet içinde birbirlerine düşmandırlar." (Marx-Engels, Alman İdeolojisi, Sol Yayınları, s.98).

3 "Sendikaların ilk hedefi günlük ihtiyaçlarla, sermayenin dur durak bilmez tecavüzlerini engelleme çareleriyle, bir sözcükle ücret ve çalışma süreleri konularıyla sınırlıydı. Sendikaların bu yöndeki etkinlikleri sadece meşru değil aynı zamanda gereklidir. Mevcut üretim sistemi sürdükçe bu etkinliklerden vazgeçilemez. Tersine bunlar bütün ülkelerde sendikaların kurulması ve birleşmesiyle genelleştirilmelidir... Şimdi, bu ilk hedefin dışında işçi sınıfının geniş anlamdaki çıkarı olan tam özgürleşmesi için örgütlenme merkezleri olma kastıyla hareket etmesini öğrenmeleri gerekmektedir. Bu yöndeki her toplumsal ve siyasal hareketi desteklemelidirler." (Marx, The International Workingmen's Association, 1866, Instructions for the Delegates of the

Provisional General Council, The Different Questions, <http://www.marxists.org/history/international/iwma/documents/1866/instructions.htm#06>)

4 "Sendikalar, sermayenin saldırılarına karşı direniş merkezleri olarak yararlı iş görürler. Güçlerini pek yerinde olmayan bir biçimde kullandılar mı, kısmen hedeflerini gözden kaçırdılar. Aynı zamanda mevcut düzeni değiştirmeye çalışacakları ve örgütlü güçlerini, işçi sınıfının kesin kurtuluşu, yani ücretlilik sisteminin kesin olarak kaldırılması için bir araç olarak kullanmaya çalışacakları yerde, düzenin sonuçlarına karşı gerilla savaşı ile yetindikleri anda da, hedeflerini büsbütün yitirirler" (Marks, Ücret, Fiyat ve Kar, Sol Yayınları, Ankara 1999, s.72).

5 "Proleterlerin sınıf birliğinin en yüksek biçimi, proletaryanın devrimci partisi (ki bu parti, önderleri, sınıfı ve yığınları bölünmez bir bütün içinde birbirine bağlamayı başarmadan böyle bir ada layık olamaz) gelişmeye başladığı zaman, sendikalar, kaçınılmaz olarak, bazı gerici özellikler, bir çeşit mesleki dargörüşlülük, siyaset dışı kalma eğilimi, bir çeşit hareketsizlik vb. eğilimi göstermeye başladılar. Ama dünyanın hiçbir yerinde proletaryanın gelişmesi, sendikalar olmadan, sendikaların ve işçi sınıfının partisinin karşılıklı eylemi olmadan gerçekleşmemiştir ve gerçekleşemez" (Lenin, "Sol Komünizm" Bir çocukluk Hastalığı, Sol Yayınları, 5. baskı, Haziran 1991, s.43)

6 TKP-YC 2007 İşçi Kurultayı Belgeleri, Üçüncü Bölüm: Sendikalar ve Ara Örgütlenmeler Üzerine Tezler, 20

TARTIŞMA SORULARI

- 1- İşçiler birlik halinde değillerse güçlü olamazlar. Kendiliklerine bırakıldıklarında işçilerin bir güç haline gelmeleri, birlik olamamalarının sebepleri nelerdir, mesela neden rekabet, kendi derdine düşme birliğe baskın çıkabilir? Kapitalizm bağlamında tartışınız.
- 2- "Gerçekten siyasetten uzak duruyoruz" diyen sendikalar siyasetten uzaklar mı? Yoksa sadece sınıf siyasetine, sosyalist siyasete mi uzak duruyorlar?
- 3- Günümüzde işçilerin sınıf kimliğinin güçlenmesi, işçilerin birliğinin sağlanması açısından sendikalarda gördüğünüz yanlışlar nelerdir, hangisi en önemlisidir?
- 4- İşçi sınıfına karşı büyük bir saldırı anlamına gelen neoliberal dönemde sınıf sendikacılığından kaçınılmasının sonuçları neler olmuştur tartışınız.

OKUMA ÖNERİLERİ

- 1- 10 Derste Sendika. <http://www.sendika.org>
- 2- Koç, Yıldırım. Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi - Osmanlı'dan 2010'a, Epos Yayınları, 2010

